

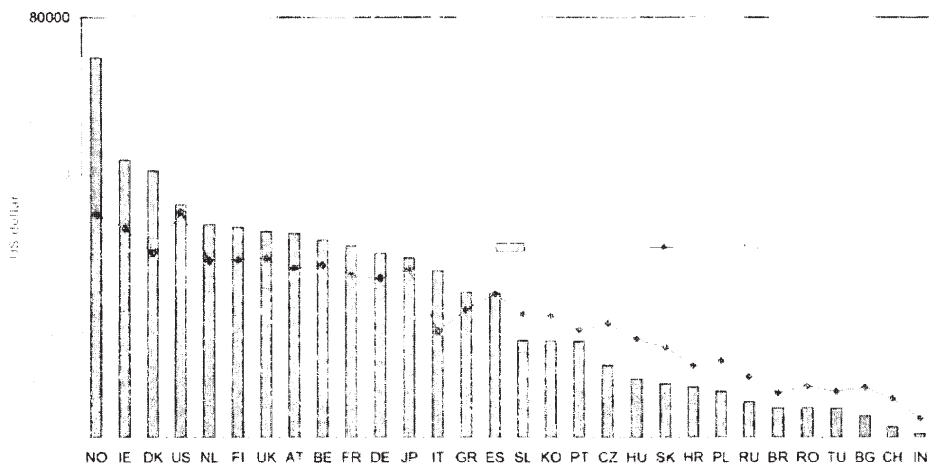
PAPANEK GÁBOR¹

A felsőfokú végzettségűek tudás-vagyona és a munkaerő-piaci igények Észak-Magyarországon kutatás célja, módszerei

Bevezetés

Az észak-magyarországi régió súlyos *versenyképességi* gondokkal küzd. A probléma lényege az ún. „hármaskorlat” koncepciójával magyarázható. E koncepció arra mutat rá, hogy /1/ az Európai Unió átlagos teljesítménye is elmarad az USA-étól, /2/ Magyarorszáé, akárhogy mérjük, az Unió átlagánál is sokkal gyengébb (1. ábra), s amint ez jól ismert, /3/ Észak-Magyarorszáé messze az országos átlag alatti (az Unió régióiban regisztrált egyik legalacsonyabb²).

1. ábra: Az egy főre jutó GDP alakulása, 2006

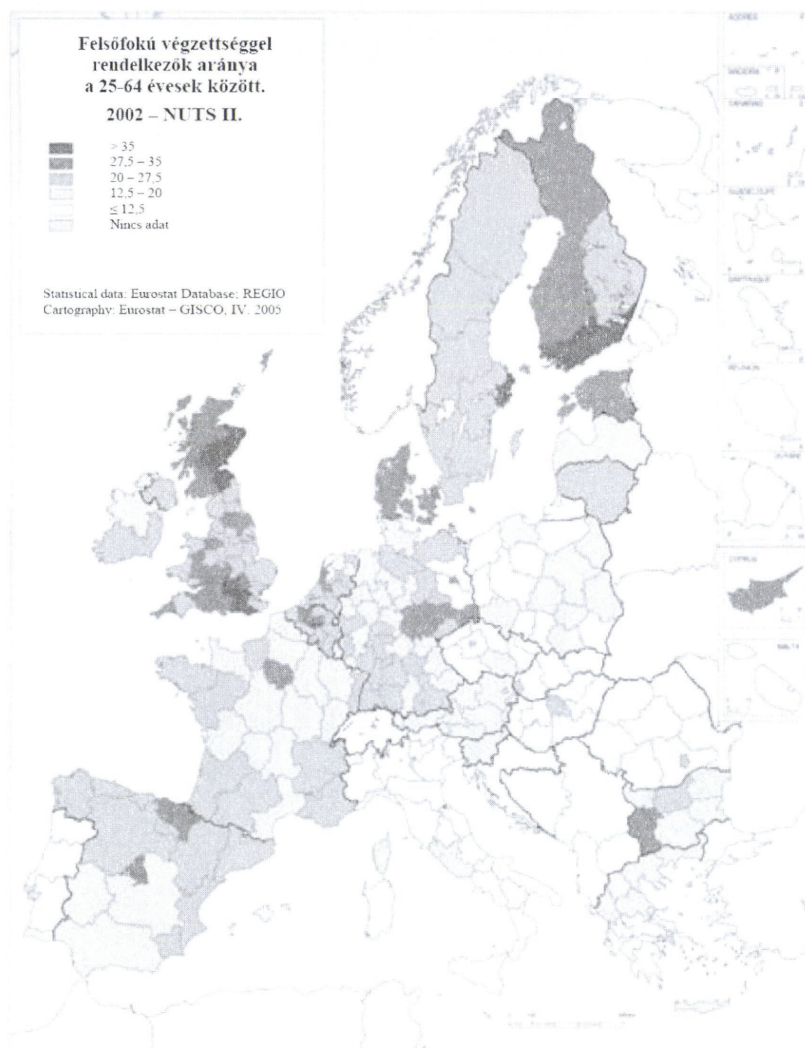
Forrás: IMD (Institute for Management Development): *World Competitiveness Yearbook*. Lausanne. 2007

¹ Papane Gábor DSc., egyetemi tanár, Eszterházy Károly Főiskola, Gazdaságtudományi Intézet.

² Lásd: EUROSTAT [2005].

A magyar teljesítményhiánynak több oka van. A nagy nemzetközi adatbázisokra épülő matematikai-statisztikai vizsgálatok (például Papanek – Borsi – Tompa [2007]) szerint fontos okok a lakosság alacsony aktivitási aránya, az innovációk lassú terjedése, a gazdasági szabályozás nem kellően vállalkozásbarát jellege is. De a probléma gyökerei a foglalkoztatottaknak a kívánatosnál alacsonyabb képzettségi szintjéhez, és a (felső-) oktatás gondjaihoz is elvezetnek.

2. ábra: Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25-64 évesek között

Forrás: Eurostat Regions Statistical Yearbook 2005. Luxemburg, 2005, p. 136

Gazdaságunkban meglehetősen ellentmondásos a diplomások helyzete. Ezt is számos tényező magyarázza. Kedvezőtlen, hogy a múlt század második felének örökségeként, nemzetközi összehasonlításban – minden ellenkező véleménnyel ellentétben – viszonylag kevés a diplomával rendelkező foglalkoztatottak száma (2. ábra). Ennél is súlyosabb probléma, hogy a 2000-es évek szerény hazai gazdasági növekedése visszafogta a munkaerő-keresletet, ezért jelentős, a fiatalok körében különösen magas – valamint az oktatás lassú igazodása miatt a pályakezdő diplomások körében is nagy arányú – munkanélküliség alakult ki. S az említett gondok Észak-Magyarországon mind a vállalatoknál, mind az oktatási intézmények és a pályakezdő diplomások körében különös súllyal jelentkeznek.

A vázoltak miatt az egri Eszterházy Károly Főiskola – a 2004-2006. évi ROP 3.3. számú intézkedés támogatását elnyerve, a Heves Megyei Kereskedelmi és Iparkamarával együttműködve – célul tűzte ki a tárgykörben kialakult helyzet és perspektívák feltárását. Egyaránt törekedtünk

- a diplomás pályakezdők iránti jelenlegi, illetve a közeljövőben várható kereslet és foglalkoztatási preferenciák áttekintésére;
- az Eszterházy Károly Főiskolán a 2001-2005 években végzett hallgatók képzettségi struktúrájának, munkavállalásának vizsgálatára és a munkahelyi beilleszkedésükre vonatkozó tapasztalataik feltérképezésére; valamint
- a főiskolai képzés, illetve a régiófejlesztés gyakorlatával kapcsolatos következtetések, javaslatok megfogalmazására.

A vázolt célok megvalósítása során sokoldalú módszereket alkalmaztunk.³

- A pályakezdőkkel kapcsolatos *munkaadói várakozások* megismerése céljából háromféle adatgyűjtést szerveztünk meg. Egyrészt postán 2000 kérdőívet küldtünk ki a régió vállalatainak (ipari és üzleti szolgáltatási cégeinek). Másrészt „interjúkat” (mintegy egy-másfél órás megbeszéléseket) kértünk a témáról az észak-magyarországi régió néhány nagy munkaadójának vezetőjétől. Kiemelten kezeltük továbbá a turizmus intézményeit, s e szférában tíz további interjút is készítettünk vállalati vezetőkkel és egyéb illetékesekkel.
- A pályakezdők *munkahelyi beilleszkedésével* kapcsolatos tapasztalatok összegyűjtése érdekében a Főiskola 1000, az elmúlt 5 évben végzett hallgatóját kerestük meg kérdőívünkkel. A válaszokban rögzítetteket a Főiskolán létrehozott Karrierirodának a témára vonatkozó tapasztalataival egészítettük ki.

³ A módszerek kiválasztásakor és alkalmazásakor Babbie [1998] iránymutatásait vettük figyelembe.

- Mindkét tárgykör esetében, s az ezekből levonható *következtetések* megfogalmazásakor is a lehető legnagyobb súllyal hasznosítottuk továbbá munkánk során a statisztikákat, az illetékes irányítószervek témába vágó dokumentumait, valamint a hazai és a nemzetközi szakirodalom iránymutatásait.

A következőkben kutatásaink módszertani tapasztalatait foglaljuk össze (jórészt a Papanek [2006] beszámoló, illetve a Hollóné [2008] és a Kádek [2008] tanulmányok témára vonatkozó megállapításainak a felhasználásával).

A diplomásokkal szembeni vállalati elvárásokra vonatkozó vizsgálatok

A vállalati szakember-igények feltárására hivatott, a kutatásban résztvevők intenzív együttműködésével kialakított **kérdőív** mintegy 30 (hat kérdéscsoportba sorolt) kérdést tartalmazott. Az indító kérdésekben gyors tájékoztatást kértünk a megkérdezett vállalat általános jellemzőiről. Majd részletesebb információkat gyűjtöttünk az e vállalatnál dolgozó felsőfokú végzettségűek számáról, beosztásáról - s szakmai felkészültségéről (ez utóbbit esetenként tudásvagyonnak is neveztük⁴). Megkérdeztük továbbá, hogy a válaszadó cégnek milyen, a friss diplomásokkal kapcsolatos elvárásai vannak, illetve, hogy rendelkezik-e közvetlen kapcsolattal is felsőfokú intézményekkel, s ha igen, ezek milyenek. Feltettünk néhány, a cég fejlesztési elképzeléseire vonatkozó kérdést. Végül a kérdőívet az interjú-adóval való kapcsolatépítés lehetőségeit illető néhány kérdéssel zártuk.

Kérdéseink (néhány igen egyszerű választ kérő kivételével) zártak voltak, az előre nyomott válaszok mellé írt x-eket, illetve számokat kértek. A kérdőív első változatával mintegy 40 cégnél próbafelvételt is végeztünk. Legfontosabb tapasztaltuk az volt, hogy a kérdőív kitöltése nem okoz nehézségeket a válaszadóknak, a megkérdezett vállalatot ismerő (közép-) vezetőnek mintegy 10-15 percét igényelte. Ugyanakkor néhány kérdés esetében kisebb módosításokat ítéltünk szükségesnek (amelyeket el is végeztünk).

Az ívet – a Heves, Nógrád, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamarával együttműködve – általában postai úton, de néhány esetben a kitöltés kérését közvetlen átadással megerősítve juttattuk el

⁴ A tudásvagyon a vállalat explicit és tacit tudáselemeinek az összessége. A színvonalas cégek ismerik, s ahol kell, védik. Jelen előadásban azonban csak igen általános értelemben használjuk a kifejezést (hiszen a hazai cégek többsége még nyilvántartással sem rendelkezik e vagyonáról).

valamivel több, mint 2000 szervezethez. A célcsoportot **rétegzett mintavétellel** választottuk ki (a szükséges adatok elsősorban a kamarai, esetenként cégbíróági nyilvántartásokból származtak).⁵

Megkeresésünkre összesen 164 cégtől kaptunk **választ**, ami a felmérésben részt vevő szervezetek számának 7,9%-a. Az egyes kérdésekre adott értékelhető válaszok száma a kitöltők érintettségétől és a válaszadási szándékától függően ennél kevesebb, általában 137 és 160 között ingadozik (kivéve azon kérdéseket melyek csak a vizsgált egységek egy-egy csoportját érintették). Mindezek az arányok – bár várakozásainktól elmaradnak – a magyar kutatások körében viszonylag jóknak ítéltetők.

Ugyanakkor a válaszok sokasága több szempontból **nem reprezentatív**. A válaszadók fő tevékenység (profil), illetve vállalatnagyság szerinti arányai nagyjából követik az alapsokaság jellemzőit – azaz a „minta” jelentős arányban különböző szolgáltatási ágakban működő kis és közepes méretű vállalatokból áll. Gondot okoz viszont, hogy a Heves megyei székhellyel rendelkező cégektől az alapsokaság arányai szerintinél lényegesen több választ kaptunk (több mint 75%), ugyanakkor a földrajzilag legnagyobb súlyú Borsod-Abaúj-Zemplén megyei válaszoló cégek súlya mindössze 18%. Ennél is jelentősebb hatást gyakorol az eredményekre, hogy válaszadók 40%-a kifejezetten high-tech jellegűnek minősítette technológiáját, s magas minőségűnek termékeit, a minta ezen (az alapsokaságénál kedvezőbb) jellemzője növelte ugyanis a magas képzettségi szintű, műszaki, informatikai szakirányú diplomások keresletének a felmérés által kimutatott súlyát. Tapasztalataink szerint azonban a felmérési eredmények – a reprezentativitás e hiányosságai ellenére, kellő óvatossággal, így a hasonló jellegű kutatások eredményeivel összevetve – többnyire lehetőséget adnak az eredmények általánosítására.

A kérdőívek **feldolgozása** során is egyszerű módszereket alkalmaztunk. Kiszámoltuk a kapott válaszoknak a válaszlehetőségek szerinti megoszlását, illetve e megoszlásoknak létszám-nagyság, ágazatok, régiók, növekvők –

⁵ A módszertani szakérők szerint a korrekt mintavétel a (nem teljes körű) empirikus felmérések megbízhatóságával kapcsolatos kulcs-fontosságú követelmény. „Ha általánosítani akarjuk a felmérési eredményeket, akkor az alapsokaság megvizsgálásának részét a statisztikai elmélet szerint kell kiválasztani. Merőben hibás eljárás, ha önkényesen választjuk ki az eseteket” – idézi Moser [1958]-t az elmúlt évszázad harmadik harmadában metodikai bibliaként funkcionáló Cseh-Szombathy-Ferge [1971] cikkgyűjtemény (83. oldal). A szerzők többnyire a valószínűségi – a mintába kerülésre az alapsokaság minden egyedének egyforma esélyt adó – mintavételt tekintik továbbá a célszerű mintavételi módszernek (Babbie i. m. 205. oldal). Az elmondottak miatt e technikát alkalmaztuk jelen felmérésünknel is.

stagnálók – visszafejlődők, high-tech – átlagos – igénytelen technológiájúak, s exportálók – nem exportálók szerinti belső bontásait. A bonyolultabb technikák alkalmazását nem ítéltük indokoltnak, mivel úgy véltük, hogy az adatbázis pontossága (a reprezentativitás jelzett korlátai miatt) nem éri el az ez utóbbiak által megkövetelt szintet.

A felmérés során nyert információk ellenőrzésére, illetve kiegészítésére **interjúkat** kértünk néhány nagyobb munkaadó szervezet vezetőitől, s 11-től (két közigazgatási intézmény, egy élelmiszer- és három gépipari, egy kereskedelmi és egy pénzügyi cég, egy kamara, valamint két oktatási intézmény illetékesétől) lehetőséget is kaptunk ezek elkészítésére. A megkérdezések számára egységes tematikát dolgoztunk ki. Az elhangzottakat jelentésekben rögzítettük.

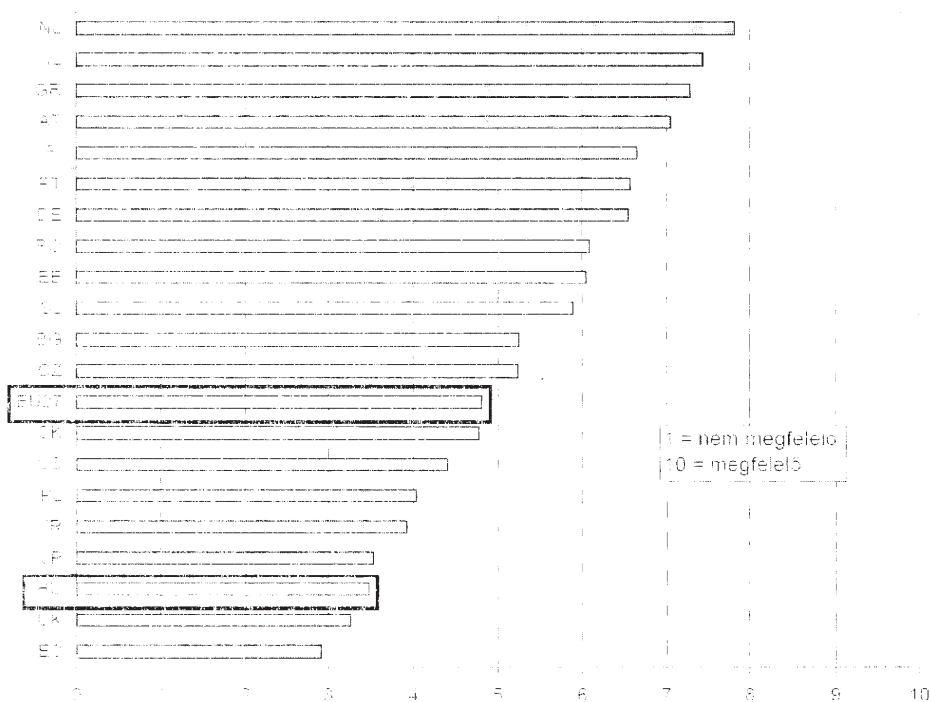
Kutatásunknak igen fontos **tapasztalata**, hogy a válaszolók többsége a versenyképesség kulcsfontosságú tényezőjének ítélte a felsőfokú képzettséggel rendelkezők színvonalas teljesítményét. A kérdőíves válaszok viszonylag kedvezően értékelték mind a vizsgált intézményeknél dolgozó, mind az ezekkel kapcsolatban álló cégeknél foglalkoztatott diplomások szaktudását, valamint készségeit. Csaknem egybehangzóan hangsúlyozták továbbá, hogy a fiatal diplomások elméleti felkészültségével is csak ritkán van gondjuk, miként ezt az egyik gépipari megkérdezett kifejtette, természetesnek tekintik, hogy az újonnan felvett (fiatal) mérnökök a cégnél tanulják meg a szakma speciális tudnivalóit (s az ehhez szükséges alapokkal a pályakezdők rendelkeznek). A válaszadók azt se hallgatták el azonban, hogy **a pályakezdők többségének gyakorlati tudása igen szerény**. A gazdasági szakértelem körében leggyakrabban a gazdasági jog terén jeleztek hiányosságokat (de a pénzügyi felkészültséget illetően is több „panaszt” ikszeltek be), a készségek közül viszont leggyakrabban a nyelvtudást, valamint az elemzési, illetve a vállalkozói vezetési képességeket ítélték gyengének (*Hollóné [2007]*).

A vázolt megállapítások **megbízhatóságára** utal, hogy összecsengenek a hasonló témájú kutatások tapasztalataival.⁶ A hazai felsőoktatásban „hiányos a gyakorlati felkészítés, a vállalati gyakorlatban szükséges készségek kifejlesztése” – mutat rá például *Polónyi [2007]* egy észak-alföldi vizsgálatban résztvevő

⁶ Munkánk során a felmérési eredmények megbízhatóságának az ellenőrzésére csak korlátozottan használtuk az erre hivatott matematikai-statisztikai technikákat. Ahol ez értelmezhető volt, kiszámítottuk a szórásokat, esetenként becsültük a konfidencia-intervallumokat stb. A viszonylag szerény mintanagyság és a reprezentativitási gondok miatt úgy véltük azonban, hogy a kapott információk megbízhatóságának a matematikai jelzőszámoknál erősebb alátámasztását jelenti, ha beilleszthetők meglévő ismereteink rendszerébe.

cégek véleményére *alapozva* (i. m. 258. oldal). A magyar lakosság gyenge nyelvtudását a nemzetközi összehasonlítások is kimutatják (3. ábra). A *Z. Karvalics – Kollányi* [2006] cikk pedig a gond országos jellegét és megoldásának sürgető szükségességét is kiemeli, hangsúlyozza, hogy: „Az egyetemek versenyének nemzetközi térképén nem találunk magyar felsőoktatási intézményt” (i. m. 115. oldal).

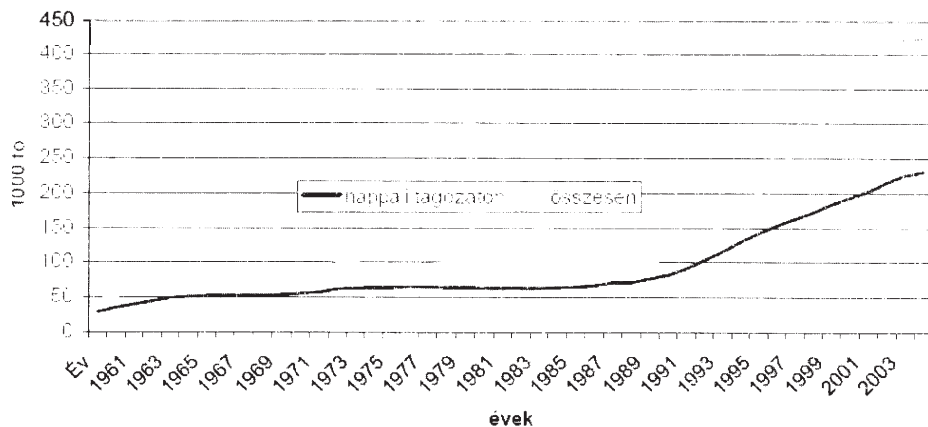
3. ábra: A nyelvtudás értékelése 2007

Idézi: *Viszt* [2007]

A bírálatok olykor azt is élesen megvilágították, hogy az oktatás csak lassan igazodik a gazdaságnak a politikai változások nyomán módosult munkaerő keresletéhez. Ez részben annak is a következménye, hogy a hallgatói létszám növekedését nem követte az oktatók számának bővülése. Míg a tanulók száma mintegy megnégyszereződött (4. ábra), az oktatók száma csak mintegy 30%-kal emelkedett.

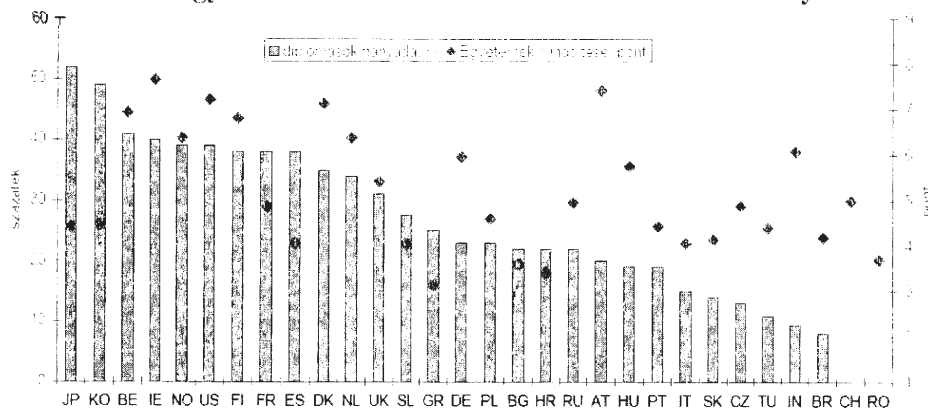
4. ábra: A felsőfokú oktatásban tanulók száma

Forrás: KSH: Statisztikai Évkönyv 2005

A vázolt kutatási eredményeknek az ad kiemelt fontosságot, hogy a 25-34 éves diplomásoknak a korosztályi népességen belüli aránya az ellenkező állítások ellenére ma is szerény (5. ábra).

5. ábra: Diplomások hányada a 25-34 éves népességben, és az egyetemi oktatás színvonalára vonatkozó vélemények

Forrás: IMD (Institute for Management Development): World Competitiveness Yearbook. Lausanne. 2007

A vázoltak alapján nyomatékosan kell felhívni a figyelmet arra, hogy a demográfiai adatok a belátható jövőre sem valószínűsítik a felsőfokú képzett-

ségűek foglalkoztatottakon belüli arányának a gyors növekedését. Hiszen már az OECD is kedvezőtlennek ítélte a diplomásoknak a munkaképes népességen belüli alacsony magyar arányait. Elemzésükben az általunk is közöltekhez hasonló adatkora hivatkozva megállapították, hogy a felsőfokú végzettségűeknek a 25-64 éves népességen belüli aránya Magyarországon 17%, az OECD átlag viszont 26 %, s a jelenlegi tendenciák se ígérnek felzárkózást, hiszen a diplomások hazai rétege lassabban nő, mint az Unió legtöbb más országában. Súlyosbítja a gondot, hogy nálunk kevesebben szereznek természettudományos diplomát, mint bármely más OECD országban. A probléma gazdasági következményeit a diplomások hiánya – és ennél is inkább a képzettséggel nem rendelkezők igen magas munkanélküliségi arányai (és az utóbbi réteg aránytalanul alacsony bérszínvonala is) – jelzi (*OECD [2007]*). A felsőoktatási jelentkezéseknek a tandíj bevezetése miatti csökkenése is a kívánatos változásokkal ellentétes irányú trend.

A pályakezdők munkahelyi beilleszkedésével kapcsolatos felmérés

A „hallgatói” vizsgálatok az előzőkben közöltek további alátámasztását adták. Az e tárgykörben készített, 43 kérdést tartalmazó **kérdőív** – néhány, a válaszadó jellemzőivel kapcsolatos kérdést követően – négy tárgykörre tért ki részletesebben. Információkat gyűjtött a volt hallgatóknak az észak-magyarországi régióhoz kötődéséről, munkahelyi beilleszkedéséről, a munkahellyel kapcsolatos elvárásairól és a főiskolán tanultak hasznosságával kapcsolatos tapasztalatairól.

Kérdéseink (néhány igen egyszerű választ kérő kérdés kivételével) ezúttal is zártak, előre nyomott válaszok aláhúzását, illetve számok bekarikázását kérték.

Kitöltése ezért nem igényelt többet, mint egy jó negyed órát.

A felvétel során 1000 nem rég végzett hallgatót kerestünk meg – postán – kérdőíveinkkel. Elsősorban a Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar volt hallgatóit kívántuk megkérdezni, de kontrollként a Bölcsészettudományi és a Természettudományi Karról is bevontunk a felmérésbe egyes szakokat. Összesen **11 szak hallgatóit** mértük fel (azaz csaknem a 2001-2005 közt végzettek teljes körét); közülük 4 a „gazdasághoz közeli” (nem tanári), 7 viszont

„tanári” diplomás.⁷ Az előbbieket a gazdálkodási, a kommunikáció, a könyvtár-informatikai és a szociálpedagógiai, az utóbbiak a magyar nyelv és irodalom, angol nyelvtanár, német nyelvtanár, matematika, számítástechnika, biológia és gazdaságismeret tanár szakok. Bár e „minta” az észak-magyarországi fiatal diplomások körében ugyancsak **nem reprezentatív**, azt reméljük, hogy a felvétel számos eredménye nyomán – megfelelő óvatossággal – ezúttal is következtethetünk a regionális, sőt, esetenként az országos helyzetképre és perspektívákra.

Tekintettel arra, hogy a Főiskola széles körben ápol jó kapcsolatokat volt hallgatóival, a kiküldött 1000 kérdőívből „optimista” várakozásainknál is több, 357 értékelhetően kitöltött érkezett vissza (e 36%-os **válaszadási arány** nemzetközi összehasonlításban is igen magas). A válaszadók nem szerinti megoszlása az egész Főiskolára jellemző megoszlást tükrözi, 80%-uk nő, mindössze 20%-uk férfi, s nagyjából egy-egy negyedük végzett a vizsgált négy év mindegyikében. Körükben mindhárom felmérni kívánt kar korábbi hallgatói megtalálhatók. Diplomáik átlagos minősítése 3,87, meglehetősen jó. Egyetlen elégséges minősítéssel diplomázott hallgató sem válaszolt, közepes minősítésű diplomával a válaszadók 26%-a rendelkezik, a leggyakoribbak a jó minősítésű diplomák (az összesnek 60%-át teszik ki). Jeles, illetve kitűnő minősítésű diplomát a válaszadók 14%-a kapott.

A **feldolgozás** során ezúttal is a kapott válaszoknak a válaszlehetőségek szerinti megoszlásait (és néhány, a válaszok megbízhatóságára jellemző indexet) számoltuk ki.

A felvétel legfontosabb – és a vállalati vizsgálatok eredményeivel összecsengő – **tapasztalata**, hogy a Főiskola pályakezdőinek többsége viszonylag hamar talált munkát, a munkaerő-piaci igények, illetve a képzés szakmasztruktúrája, valamint egyéb jellemzői között azonban több ponton is eltérések vannak, s ez egyes szférákban munkaerő-hiányt, másutt (strukturális) munkanélküliséget eredményez. Különösen a nyelveket tudó szakemberek terén van jelentős kereslet. A kevésbé keresett, többnyire tanári szakokon végzettek viszont már ma sem nagyon találnak szakmájuknak megfelelő, s jó kereseti lehetőségeket kínáló munkahelyet (*Kádek* [2008]).

⁷ A fenti, a 2000-es évek elejére jellemző kari struktúra mára megváltozott (de mivel a korábban végzeteket vizsgáltuk, a múltbeli csoportosítást kellett alkalmaznunk). A jelzett „gazdasághoz közeli”, illetve „tanári” csoportosítás pedig a kutatás céljaira készült, nem a Karok profiljainak felel meg.

A vázolt megállapítások **valóságosságát** az előző pontban vázoltak is, a munkanélküli statisztikák, számos sajtócikk, szakmai publikáció – és interjúink eredményei is – igazolják. A személyesen is felkeresett egyik gépipari cég például arról tájékoztattott, hogy fejlődését, kiemelten nemzetközi üzlethálózatának kiépítését első sorban az angolul tudó (de esetenként az orosz, sőt, kínai nyelvi ismeretekkel rendelkező) üzletemberek hiánya akadályozza. Másutt nyelvtanári képesítéssel rendelkező gazdasági középvezetővel is találkoztunk. Információink ugyancsak hiányokat jeleztek a felkészült vezető-jelöltek terén, amit a műszakiak – illetve az ágazatok közül a turizmus – területén kifejezetten erősnek mutattak. De hasonló tapasztalatokat szerzett a főiskola Karrierirodája is. Regisztrében sok jó állásajánlat van nyelveket tudó fiatal üzletemberek számára. Néhány, igazából csak magyarul beszélő pályakezdőnek viszont nehezen kutat fel munkát.

Következtetések

A vázolt kutatásnak fontos módszertani tapasztalata, hogy a kialakított, a felméréseket, interjúkat, szakirodalmi ismereteket ötvöző vizsgálati módszer módot adott a mai magyar felsőfokú képzésben és oktatás-politikában hasznosítható gyakorlati ismeretek szerzésére, **lehetővé tette a felsőfokú végzettségűek tudásával, és a munkaerő-piac diplomások iránti igényeivel kapcsolatos mélyebb hazai információgyűjtést** és elemzést. A Kamara támogatása nyomán számos vállalat vett részt készséggel a kutatásban. Ennél is több pályakezdő mutatott érdeklődést törekvéseink iránt. S mind a megkérdezett munkaadóktól, mind a pályakezdőktől reálisaknak talált, a hazai diplomások foglalkoztatásának kedvező, illetve kedvezőtlen jellemzőire egyaránt rámutató, a tennivalókat jól megvilágító válaszokat kaptunk.

A kutatási információkból levonható következtetések megfogalmazását jelentősen segítette, hogy az Eszterházy Károly Főiskola mindenkor törekszik megismerni a munkaadók diplomások iránti igényeit, évek óta gyűjti a diplomás, végzett hallgatóinak pályakezdési tapasztalatait. Törekszik továbbá a munkaerő-kereslet változásaihoz igazítani képzési struktúráját és programjait. Megkísérli elérni, hogy a hallgatói tudásával kapcsolatos kedvező vélemények tovább mélyüljenek, illetve intenzíven keresi a problémák felszámolásának a lehetőségeit. Új szakokat indított, növelte a gyakorlat által fontosnak ítélt tárgyak óraszámát, több tananyagban nagyobb súlyt adott a pályakezdést segítő tudnivalóknak stb. S úgy véljük, kutatásunk segítheti e törekvés sikerét,

Munkánk fontos eredményének ítéljük, hogy a lehető legszélesebb körből kapott információkat arról, hogyan növelhető a Főiskola oktatási tevékenységének a hatékonysága. Miként ezt a *Zám* [2008] részletesen kifejti, igazolta például a következőket:

- Széles körben célszerű fokozni a kommunikációs erőfeszítéseket annak az érdekében, hogy a képzésre jelentkezők szakma-választása jobban igazodjon a munkaerőpiac (potenciális) keresletéhez.
- Előnyös lesz, ha bővül az idegen nyelvű képzés azon tárgyak esetében, ahol erre mód van (vagy ahol ezt a nemzetközi együttműködés lehetővé teheti).
- Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a munkaadók – és a Kamara – a jövőben is támogassák a védés előtt álló hallgatók „üzemi” gyakorlatait.
- A végzés előtti félévben a továbbiak során is kívánatos a pályakezdésre felkészítő oktatás megszervezése.⁸
- Mindenképp lehetőséget kell találni a projekt keretében létrehozott Karrieriroda fenntartására stb.

A vizsgálódás bizonyította továbbá, hogy a diplomások felkészültségének, „tudásvagyonának” az elemzése nem csak a főiskolának hasznos. Hiszen célszerű, ha a vállalatok – például az ún. **tudástérkép** elkészítésével⁹ – időnként elemzik, milyen ismeretekre és készségekre van szükségük. E vizsgálat fő funkciója ugyan a szellemi tulajdonnal való céltudatos gazdálkodásnak, a szellemi tulajdon hatékony védelmének a segítése, de támogathatja a tudáshiányok feltárását is. A bemutatott kutatás eredményei pedig széles körben adhatnak ötleteket arra, hogy a felsőoktatási intézményekkel való kapcsolatok építése mennyiben, és miként segítheti e hiányok mérséklését, akár felszámolását.

Mindezek mellett a kutatás egyes következtetései alapul szolgálhatnak az országos, illetve regionális oktatás-politikának, kiemelten a felsőoktatás szakma-struktúrájának az alakításához is. Érveket szolgáltatnak a hallgatói létszám növeléséhez és az oktatás szakma-struktúrájának befolyásolásához egyaránt.

⁸ Az oktatás tananyagát az ugyancsak a ROP projekt keretében összeállított (*Papanek, [2007]*) jegyzet rögzíti.

⁹ Az elkészítés módjáról lásd például az *EC* [2004] kiadványt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BABBIE, E. [1998]: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó.
- CSEH-SZOMBATHY László – FERGE Zsuzsa (szerk.) [1971]: A szociológiai felvétel módszerei. KJK.
- EC [2004], DG Enterprise: Innovation Management and the Knowledge-driven Economy. Brussels.
- EUROSTAT [2005]: Regions: Statistical Yearbook 2005. Luxembourg.
- HOLLÓNÉ Kacsó Erzsébet [2008]: Diplomások iránti vállalati igények – pályakezdő diplomások szakmai megítélése az Észak-Magyarországi régióban. Megjelent: A diplomás pályakezdők szakmai beilleszkedése Észak-Magyarországon. Líceum Kiadó.
- IMD [2007] (Institute for Management Development): World Competitiveness Yearbook. Lausanne.
- KÁDEK István [2008]: A főiskolánkon folyó tudásátadás és képességfejlesztés illeszkedése a munkapiaci elvárásokhoz. Megjelent: A diplomás pályakezdők szakmai beilleszkedése Észak-Magyarországon. Líceum Kiadó.
- MOSER [1958], C.A.: Survey Methods of Social Investigations. Heinemann. London.
- OECD [2007]: Education at a glance 2007. Paris.
- PAPANEK Gábor (szerk.) [2006]: Az empirikus kutatások módszerei. Beszámoló a ROP kutatás előrehaladásáról. Kézirat. Eger.
- PAPANEK Gábor (szerk.) [2007]: Gyakorlati vállalkozási ismeretek. PR-EDITOR Kft..
- PAPANEK Gábor – BORSI Balázs – TOMPA Tamás [2007]: A magyar gazdaság versenyképességét magyarázó tényezők. Külgazdaság. 3-4. sz.
- POLÓNYI István [2007]: A gazdaság és a felsőoktatás kapcsolata. In: Kocziszky György (szerk.): A Miskolci Egyetem VI. Nemzetközi konferenciája. Miskolci Egyetem I. kötet.
- VISZT Erzsébet (szerk.) [2007]: Versenyképességi Évkönyv 2007. GKI Zrt.
- Z. KARVALICS L. – KOLLÁNYI B. [2006]: Humán tőke és versenyképesség. In: Vértés A. – Viszt E.: Tanulmányok Magyarország versenyképességéről. Új Mandátum.
- ZÁM Éva [2008]: Pályakezdő diplomások: munkaerő-piaci igények – képzési struktúra. Megjelent: A diplomás pályakezdők szakmai beilleszkedése Észak-Magyarországon. Líceum Kiadó.